

Razgovor s dekanom: prof. dr. sc. Igor Gliha

1. Diplomirali ste 1985. godine pa možete li nam ukratko opisati kako je izgledalo studiranje tih godina, po čemu se sve razlikuje od studiranja na Pravnom fakultetu danas?

Rane osamdesete, kojih se mnogi sjećaju s nostalgijom, u mnogočemu su se razlikovale od današnjeg vremena, pa tako i u studiranju. I uistinu, to je bilo doba buđenja slobodoljublja, uzdizanja popularne kulture i novih umjetničkih pokreta, priznavanja dotad nepriznatih oblika umjetnosti. Mladi su se počeli buditi i težiti građanskim idealima koje su gledali u susjednim državama temeljenim na zapadnim demokracijama, i osjećati da bi mogli nešto učiniti da se i naše društvo pokrene u tom smjeru. To je poticalo na kreativnost u brojnim sferama, pa i na određeni instinkt preživljavanja u okružju brojnih negativnosti koje su utjecale na većinu građanstva poput nedostatka slobode izražavanja, nestašice svakodnevnih potrepština, ograničenje putovanja u inozemstvo. Sve je to zahtijevalo veliku dozu snalaženja u pronalaženju putova za savladavanje problema. Tako je bilo i sa studiranjem, budući da nije uvijek bilo odgovarajuće literature, trebalo se znati snaći, što je zahtijevalo veliku dozu samostalnosti i kreativnosti, ali i dobre organizacije. Puno se više cijnilo razumijevanje od pukog poznavanja činjenica kako od strane velike većine nastavnika tako i od kolega studenata. Bez obzira na navedene nedostatke mislim da bi se moglo kazati da smo studiranje doživljavali jednostavnije. Svakako je na fakultetskim hodnicima bilo veselije, stjecao se dojam da su studenti tu zato jer hoće, a ne zato jer moraju.

Tada nije bilo "Bolonje", studij je trajao 4 godine, nije bilo ishoda učenja, osiguranja kvalitete i sl. Bilo je manje kolegija, ali su neki bili sadržajno obimniji. Pisanih ispita bilo je bitno manje. Studentima je bilo sasvim prirodno da uče s razumijevanjem. S druge strane, bilo je i bitno manje mogućnosti za izvannastavne aktivnosti, *moot court* natjecanja još nisu bila dostupna, nije bilo mogućnosti odlaska na fakultete u inozemstvu koje pruža Erasmus, bitno se manje poticalo sudjelovanje na sveučilišnim sportskim natjecanjima. Rekao bih da su danas uvjeti studiranja bolji, ali mi se čini da je općenito gledavši manja glad za korištenjem svih mogućnosti odnosno da se više teži brzom pa i površnijem savladavanju studija nego temeljitom stjecanju znanja iz struke.

2. Koji biste trenutak u svojoj dosadašnjoj, bogatoj karijeri istaknuli kao najvažniji, čime se najviše ponosite?

Imam sreću da sam u karijeri imao mnogo zadovoljstava, a mislim da su najvažniji trenuci upravo oni koji rezultiraju osobnim zadovoljstvom.

Ima trenutaka na koje ste ponosni, a koji su za druge gotovo nevidljivi. Ponosan sam na jedan spor s početaka karijere dok sam radio u odvjetništvu, koji je bio sasvim minoran, a koji sam dobio zahvaljujući prepoznavanju pravne situacije i unatoč uvjerenju kolega da je to nemoguće. Ponosan sam jer sam bio diplomatski predstavnik Republike Hrvatske na samom početku hrvatske diplomacije, i to u prvoj postavi hrvatskog veleposlanstva u SAD i da sam imao prilike sudjelovati u stvaranju respektabilnog hrvatskog veleposlanstva. Ponosan sam na neka svoja pravna mišljenja koja su promijenila praksu. Na sudjelovanje u

izradi nekih važnih zakona, na sudjelovanje u pregovorima s EU u svojstvu voditelja radne grupe, da sam profesor našeg Fakulteta, i naravno, da sam dekan ovog Fakulteta.

Neke se prilike jave same od sebe i samo je važno prepoznati ih. Tako sam i ja neke od tih prilika na koje sam ponosan imao zahvaljujući povijesnom trenutku osamostaljenja države i stvaranju novog poretka.

3. Smatrate li da naš Fakultet uspješno implementira bolonjsku reformu visokog školstva? Hoće li u skorijoj budućnosti postojati mogućnost parcijalnog polaganja svih ispita?

Načelno govoreći, smatram da je Fakultet uspješno proveo brojne reforme u proteklih nekoliko godina. U pogledu Bolonjske reforme, potrebno je razumjeti da je ona višedimenzionalan pojam. U bitnome, cilj te reforme bio je omogućiti jednostavnije uspoređivanje i priznavanje diploma, uvesti sustav preddiplomskih i diplomskih studija i ECTS sustav te unaprijediti mobilnost studenata i nastavnika. U mnogim od tih ciljeva smo uspjeli, a naročito dobre rezultate bilježimo u pogledu međunarodne suradnje. Naš Fakultet jedan je od najuspješnijih od svih fakulteta u Republici Hrvatskoj kada je riječ o dolaznoj i odlaznoj međunarodnoj suradnji. Samo ove ak. god. primit ćemo više od 150 stranih studenata, a oko 100 naših studenata provest će jedan ili dva semestra na studentskoj razmjeni u inozemstvu.

Jasno mi je i da se bolonjska reforma često poistovjećuje s mogućnošću parcijalnog polaganja ispita. To, međutim, ne bi trebalo biti tako. U konačnici, ono što je bitno je kvaliteta nastave i ostvarivanje zadanih ishoda učenja. Ponekad je to moguće provjeriti parcijalnim ispitom, ali ponekad i ne. Naime, većini predmeta na našem studiju se najbolje pristupa kao cjelini. Samo primjera radi, teško je razumjeti založno pravo na nekretnini bez da se prethodno poznaje pravo vlasništva i zemljišne knjige. Nisam siguran da je uvijek dobar pristup onaj u kojemu se gradivo razbija na dijelove, ako se pri tome gubi iz vida šira slika i povezanost pojedinih dijelova sustava.

4. Kako po Vama treba mijenjati koncept nastave na Fakultetu? Na koji bi se način praksa mogla uključiti u nastavnu djelatnost?

Prije svega, potrebno je definirati što je to „praksa“. Naime, ako govorimo o razvijanju određenih praktičnih znanja i vještina, smatram da je to itekako uključeno u nastavnu djelatnost na našem Fakultetu. Na seminarima studenti bruse svoje vještine pravnog istraživanja te pisanog i usmenog izražavanja, koje su iznimno relevantne u praksi. Isto tako, u petom, šestom, sedmom i osmom semestru održavaju se vježbe na kojima ugledni stručnjaci iz prakse prenose svoja znanja i vještine. Na petoj godini studija studenti mogu birati između nekoliko iznimno kvalitetnih oblika nastave – prakse u odvjetničkim uredima i gospodarstvu, pravne klinike te simuliranih suđenja.

Kada je riječ o praksi, potrebno je istaknuti da Fakultet ima potpisan sporazum o suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom, temeljem kojega se našim studentima omogućava da provedu najmanje petnaest radnih dana u jednom od nekoliko stotina odvjetničkih ureda i društava. Fakultet je nadalje partnerska ustanova u sklopu projekta *Inicijativa privatnog sektora za mlade* Hrvatske udruge poslodavaca, putem kojega se također omogućava odlazak na praksu. Trenutno pripremamo potpisivanje sličnih sporazuma i s Ministarstvom pravosuđa te Uredom zastupnice Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Isto tako, vrijedi naglasiti da je Fakultet implementirao sustav za elektroničko praćenje prakse, koji nam omogućava da na jednostavan i pregledan način pratimo rad naših studenata. Putem tog sustava studenti, njihovi mentori na praksi i prodekan za nastavu komuniciraju u potpunosti elektroničkim putem. U idućem dvogodišnjem razdo-

blju želja nam je unaprijediti kvalitetu rada na praksi te osigurati da znanja i vještine koje naši studenti stječu što bolje odgovaraju ishodima učenja na razini studijskih programa.

Nadalje, Fakultet je iznimno ponosan na rad svoje Pravne klinike. Od svog osnutka do danas, Klinika se potvrdila kao vjerojatno najuspješniji pružatelj besplatne pravne pomoći u Republici Hrvatskoj. Naši studenti tako godišnje obrade više od 2.000 stvarnih slučajeva unutar Klinike, a do sada ukupno više od 10.000. U takvim okolnostima, teško je reći da se na Fakultetu ne stječu znanja i vještine relevantne za praksu.

Konačno, Fakultet snažno potiče i sudjelovanje studenata na natjecanjima u simuliranom suđenju. Ta natjecanja predstavljaju najkvalitetniji oblik izobrazbe budućih pravnika. Osobno sam iznimno ponosan na napore naših studenata i nastavnika, njihovih mentora, koji svake godine postižu izvrsne uspjehe.

5. Ono po čemu je studij prava, nažalost, poznat jest slaba posjećenost predavanja. Studenti često komentiraju kako zbog opsega literature koju treba proučiti i usvojiti ne stignu pohađati predavanja iz svih upisanih kolegija. Smatrate li da se nešto može promijeniti po tom pitanju?

Pitanje neredovitog pohađanja predavanja ne smije se promatrati jednodimenzionalno. Kao što znate, pohađanje predavanja obveza je svakog studenta. Istovremeno, ne bi trebalo biti sporno da su upravo studenti ti koji će najbolje znati odgovorno rasporediti svoje vrijeme te skrbiti o ispunjavanju svih obveza. I sam sam studirao na ovom Fakultetu i znam da mi je kao studentu fleksibilnost u kreiranju vlastitog radnog rasporeda mnogo značila prilikom spremanja ispita.

Nije sporno da se ispitno gradivo može naučiti napamet i bez pohađanja predavanja, kao ni to da se na ispitu može reproducirati s (više ili manje) umještosti. To, međutim, neće nužno značiti da je student materiju i razumio. Često se zaboravlja da je polaganje ispita samo završni čin postupka učenja odnosno *studiranja* određene nastavne cjeline. Studenti bi stoga pohađanje predavanja trebali shvatiti kao pomoć u razumijevanju pravnih instituta bez koje će usvojena znanja teško moći primijeniti u praksi. Nastavnik bi idealno trebao biti osoba koja prati studenta i neposredno mu olakšava usvajanje gradiva. Čini mi se da pitanje literature ne predstavlja glavni, pa čak ni pretežiti razlog neredovitog pohađanja predavanja. Uostalom, ne bi li logika navodila na upravo suprotan zaključak, odnosno da će pohađanje predavanja studentima pomoći u savladavanju opsežne ispitne literature?

Polazna točka u analizi posjećenosti predavanja ne bi trebala biti opsežnost literature, već učinkovito prilagođavanje izvedbenih aspekata nastave konkretnim potrebama studenata. Moja će uprava u tom smislu posebnu pažnju posvetiti poboljšanju organizacije i izvođenja nastave s ciljem da se studentima omogući maksimalno iskorištavanje prednosti predavanja. Primjerice, mislim da ćemo se složiti da najviše koristi od predavanja imaju oni studenti koji se za predavanja unaprijed pripremaju i u njima aktivno sudjeluju. Takvi će studenti u komunikaciji s nastavnikom moći kvalitetno analizirati institute koji se na predavanju obrađuju. Povrh toga, aktivno sudjelovanje studenata pretpostavlja da se predavanja stalno prilagođavaju konkretnim potrebama studenata, što znači da ona prestaju biti klasična *ex cathedra* predavanja. Da bi se to ostvarilo, potrebno je da studenti imaju raspored iz kojeg je vidljivo koji će se dijelovi gradiva obrađivati na satu, zajedno s popisom literature koja se prije predavanja mora pročitati. Mišljenja sam da postoji značajan prostor za unaprijeđenje kvalitete nastave upravo u dijelu koji se odnosi na pripremu nastavnog procesa.

6. Ne mislite li da bi se kvaliteta studiranja na našem fakultetu znatno poboljšala smanjivanjem upisne kvote studenata?

Upisne kvote jesu smanjene. Naime, u proteklih petnaestak godina upisne kvote na studiju gotovo su se prepolovile. Istodobno, na Fakultetu je stasala nova generacija mladih nastavnika i znanstvenika, od kojih se s pravom mnogo očekuje. Zbog svega toga, u ovom trenutku Fakultet ima razmjerno povoljan omjer broja nastavnika i studenata.

Po mom mišljenju, broj studenata nije odlučujući faktor za kvalitetu nastave. U idućem dvogodišnjem razdoblju nastojat ćemo unaprijediti kvalitetu nastave primarno unaprjeđenjem naših sustava e-učenja, razvojem novih didaktičkih materijala, evaluacijom i ažuriranjem nastavnih planova i programa.

7. U okviru seminara iz kolegija Građansko pravo, studenti mogu pristupiti „Merlinu“, sustavu za e-učenje te na taj način koristiti materijale za učenje poput prezentacija, ali i polagati seminarske kolokvije. Mislite li da takav oblik učenja može postati dobra praksa i drugih katedri?

Sustavi za e-učenje poput Merlina svakako su korisno nastavno sredstvo. Moja katedra ima iznimno pozitivna iskustva s korištenjem tog alata, a i reakcije koje dobivamo od naših studenata jasno govore u prilog standardizacije takvog oblika učenja na Fakultetu. Kako sam naveo u svom dekanskom programu, u mandatu moje uprave snažno ćemo podupirati šire uvođenje sustava e-učenja na Fakultetu. U tom nam je smislu prvi prioritet izrada e-programa putem kojeg bi se studentima prenijela dodatna znanja i vještine u području pravnog istraživanja i izrade pisanih radova.

Odluka o modalitetima korištenja modernih didaktičkih materijala u nastavi u domeni je odlučivanja pojedinih katedri. Mislim da takav pristup treba zadržati. Uostalom, zbog sadržajnih razlika u pojedinim predmetima načelno je teško inzistirati na ujednačenom pristupu. Kod nekih će predmeta pojedini oblici e-učenja biti od velike koristi studentima prilikom svladavanja gradiva, dok će kod drugih predmeta pristup Merlinu i sličnim alatima biti tek od sekundarnog značenja. Ono što kao dekan mogu i planiram učiniti jest potaknuti naše nastavnike da se u potpunosti upoznaju sa svim prednostima korištenja ovih dodatnih oblika provođenja nastave. To se osobito odnosi na naše mlade docente i suradnike kojima je korištenje Interneta i različitih sustava e-učenja blisko i predstavlja intuitivnu nadogradnju klasičnih oblika nastave koji su bili dominantni u vrijeme dok sam i sam studirao.

8. Profesionalno ste se usavršavali na brojnim europskim sveučilištima. Možete li reći kakva reputacija prati naš Fakultet u Europi i svijetu?

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu nesumnjivo je ugledna institucija, u europskim pa i svjetskim okvirima. Ovo ćete i sami razumjeti, ako iskoristite priliku i provedete barem dio svog studija u inozemstvu. Mislim da naši najbolji studenti po svom pravnom znanju zaista ravnopravno konkuriraju kolegama s najprestižnijih svjetskih sveučilišta. Iz mog osobnog iskustva, na koji sam god fakultet ili institut došao, bilo kao stipendist, istraživač ili u službenoj funkciji, nikad nisam osjećao da ne pripadam u društvo drugih, inozemnih kolega. Upravo suprotno, uvijek sam bio primljen kao nastavnik vrlo uglednog fakulteta i s ponosom sam isticao s kojeg fakulteta dolazim. Jedan takav posjet Pravnom fakultetu Sveučilišta u Čileu, Santiago de Chile, rezultirao je inicijativom za sklapanje sporazuma o suradnji i o razmjeni studenata između dviju institucija koji je sklopljen početkom 2017. Povrh toga, ugled Pravnog fakulteta grade i kontinuirano jačaju naši studenti, osobito kroz sudjelovanja na *moot court* natjecanjima. Takva su natjecanja prilika za upoznavanje kolega iz cijele

loga svijeta. Naši studenti svoje slobodno vrijeme posvećuju višemjesečnim pripremama u bliskoj suradnji sa nastavnicima i uz financijsku potporu Fakulteta. Svaki uspjeh naših studentskih timova (bilo u usmenom ili pismenom dijelu natjecanja) uspjeh je Pravnog fakulteta i doprinosi povećanju njegova ugleda i međunarodne prepoznatljivosti. Mislim da neću pretjerivati ako kažem da se naš Fakultet danas sasvim opravdano uživa veliki ugled na međunarodnim *moot court* natjecanjima, pri čemu naši studenti ravnopravno stoje rame uz rame sa nominalno ponajboljim europskim i svjetskim fakultetima. Ako naši studenti i imaju određene rezerve prije nego li sudjeluju na *moot court* natjecanju, nema nikakve sumnje da se sa tih natjecanja vraćaju puni samopouzdanja i s jasnom slikom o znanjima i vještinama koje su stekli na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Konačno, o reputaciji našeg Fakulteta puno govore i uspjesi naših studenata na doktorskim i poslijediplomskim studijima na inozemnim sveučilištima. Pohvale o našim studentima koji pohađaju doktorske odnosno druge poslijediplomske studije dobio sam od kolega s University of Columbia Law School, Pravnog fakulteta u Stockholmu, Pravnog fakulteta u Beču, a nedavno sam dobio zahvalu na preporuci za jednu našu studenticu sa NYU Law School.

9. I za kraj, nadovezujući se na prethodno pitanje, možete li nešto poručiti studentima prava i mladim pravnicima?

Imajte svoj put, ne slijedite slijepo tuđe "uspjehe", klonovi ne dosižu razinu originala i uvijek ostaju samo klonovi. Nemojte se bojati pogrešaka, put u uspjeh proizlazi iz slobode pogriješiti i gotovo da nema uspjeha koji došao iz prve, bez niza neuspješnih pokušaja. Radite ono što volite, moje iskustvo govori da je recept za profesionalni uspjeh raditi ono što volite i, vjerujte, uspjeh će doći. Također, budite ponosni na svoj Fakultet – ako to niste umanjujete u očima drugih vlastiti uspjeh jer ako sami ne cijenite svoju školu ni drugi neće cijeniti vas kao stručnjake. I za kraj podsjećam na nekoliko starih latinskih izreka kojih bi se po mojem shvaćanju morao držati svaki pravnik (a i svaki čovjek): *Ius est ars boni et aequi*. (Pravo je umijeće dobrog i pravednog); *Non omne quod licet honestum est*. (Nije pošteno sve ono što je po pravu dopušteno); *Honeste vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere*. (Pošteno živjeti, drugoga ne povrijediti, svakome dati što mu pripada).